

Básník rodu villonovského nebo verlainovského jest p. Karel Toman. Nepíši těchto dvou slov ve smyslu, v jakém by jich užil feuilletonista: vnějškově, životopisně. U mne mají smysl jiný: literárně kritický. Chei tím říci, že básnické ctnosti p. Tomanovy jako Villonovy, jako Verlainovy jsou výsledkem děje záporného: překonané rétoriky, scholastiky, reflektivně konvence, jež všem třem různým způsobem ukládala jejich doba. Všichni tři zápasili o své básnické já, které bylo přímým teplým výlevem jejich já lidského, o výraz svého srdce a svých smyslů s rozumem velmi složitým nebo velmi vtíravým, s dialektikou často úpornou; někdy jí podlehli; ale tam, kde jí unikli, kde jí odolali, dobrali se tónů tak melodických, že se na ně nezapomíná.

V tomto sešitě, který jest čtvrtý v díle p. Tomanově, jsou básně po svém uměleckém rodu trojího rázu. Nejprve básně reflektivně dekorační, které, často velmi bystře nebo pregnantně, shrnují děje duševní v cosi jako sentenci, epigram, pointu. Jako příklad stůj zde z této knížky „Smutek diletantů“. Pojetí není zde přímé, bezprostřední: stalo se mediem rozumu, určilo je dialektické chtění. Tyto básně nejsou proto úplně vybaveny z jakési chladné mlhy; ani tam ne, kde chtějí býti žhavé.

Po druhé: jsou zde básně, které jsou jakousi epikou vnitřního života, v nichž básník ve formě vzpomínky nebo apostrofy vypravuje své životní epizody, akty, děje. Všude tam, kde děje se to s klidem, bez přerývů, bez rušivých intermezz, věcně, sumárně, kde jest to uzavřeno v plynou, přehlednou linii, vzni-

kají krásná čísla mocného dechu, pokojná i výrazná zároveň. Tak Hedva, ta, s níž „ve městě cizím u jednoho stolu chléb skoupý chudoby jsme jedli spolu“.

A dnes je mrtva. Prostá třeslice,
macešky, netřesk nad hlavou jí rostou.
Mák divoký tam v slunci plápolá,
sen horečný, jenž ustyd. Zavolá
pták ve větvích, a v mrtvou vůni ticha
jen moje srdce buší. Ještě dýchá —

Ne, věru, to nepsal malý lyrik. Každé slovo má svou nutnost a *svírá* jako kontura, vyrytá nožem, jehlou.

Téhož rodu jako jest *Paříž*, pojatá jako apostrofa, jest zvláště *Poulnice*. Zde jest citový odstup větší než jinde, kontura průsvitnější.

Na prahu domu v stínu věrných stromů
vzpomínka sedá se mnou za soumraku,
leč neteskní. Před soudem drahých zraků
si nevyčítá. Často v podvečer
provází tebe do dalekých měst,
ochotna břímě žalu s tebou nést
a do přístavů s tebou jde v mlh šer
a šeptá tiše: Bon vent, bonne mer.

A třetí druh: básně písňové, jejichž lyrická situace byla hned od počátku tak jasná a celá, že bez media, přímo, slila se v citový výraz, v zpěvnou krůpěj, v typickou melodii. Nejsou tato čísla nikde prostá a průhledná ve smyslu názorové jasnosti lidové písňové; a dobře jest, že jest tomu tak: život smyslů a srdce básníka-intelidenta z počátku dvacátého věku, velkoměšťáka, který prošel rafinovanou kulturou pozdní úpadkové doby, není a nemůže býti životem venkovského chasníka. Často tedy u Tomana pod první vrstvou leží vrstva druhá, lomená, a teprve souhra jich dává melodickou nebo harmonickou linii; a opakuji znova, tak jest to dobré, poněvadž pravdivé, autentické, bez chtěného koketování s jakýmkoli primitivismem, jenž by nevedl k ničemu, než k plané dekoraci à rebours. Tato čísla knihy jsou mně nejmilejší; v nich vidím těžiště a význam tohoto básnického sešitu,

250 který zná vzácné umění zámlky a zkratky. Sem náleží *Píseň*, jejíž konvenční motiv rozstupuje se zde v širé mučivé disonance; a dále *V říjnu* s hudbou rozryvně plnou a naléhavou; *Mladému slunci* s refrémem mistrně zobraceným a vykořistěným, v němž jest něco z villonského echa; *Sentimentalita*, *Maják* a *Hlas noci*, vesměs básně ryzí v kresbě, vykvašené jako temné víno, uzavřené jako živá bytost.

F. V. Krejčí: Jaroslav Vrchlický

251

Není nic příjemného ani snadného, psáti dnes monografii o Vrchlickém; jest možné pochybovati o tom, není-li podnikání takové předčasné, neboť není vykonána posud nutná předběžná vědecká práce, na níž musí státi synthetická essay, ač chce-li státi pevně a působiti přesvědčivě. Jinde básnický zjev té mohutnosti a té bohaté problémovosti jako jest Vrchlický byl by již desetiletí a desetiletí šetřen, studován, rozbírán pozitivními methodami filologickohistorickými. Jinde byl by jistě dopodrobna určen poměr jeho k jednotlivým velikým mistrům básnickým, z nichž se inspiroval; jinde byla by jistě vypsána již geneze jeho nejvýznačnějších knih a byly by vysledovány prameny jednotlivých jeho básní; jeho jazyk, rytmika, obrazivost básnická byly by jinde jistě již zevrubně zanalysovány; ano i způsob tvorby jeho a komposice byl by řešen na základě rukopisů a jejich variant. Zatím však není ani naděje, že tato práce tak naléhavá bude brzy vykonána! Nejedem z mladých literárních historiků odborně školených, který by k ní byl po své profesi přímo povolán, dává přednost před těmito obtížnými a pracnými úkoly — literární kritice; píše raději kroniku běžné beletrie, nic nedbaje, že prozrazuje tak po případě své chatrné vzdělání estetické a svou obmezenou chudoduchou retrogradnost, neschopnou pochopiti nové formy stylové a výrazové, svůj bezzásadný impresionism, kterým kdyby chtěl spravovati se ve svém oboru vědním, záhy byl by tam přiveden k úplnému bankrotu.